

Zapostavljanje, bezrazložno, prijedloga *nakon* i njegovo zamjenjivanje drugim, bliskoznačnim prijedlozima (*poslije, iza, po, za*) lišava jezik, a time i stil, jedne semantičke nijanse. Naime, taj prijedlog sadrži u sebi značenje neposrednosti (vremenske) zbivanja jedne radnje za drugom. Tako izraz *nakon boja* znači: *odmah, neposredno poslije boja*. To zato što je *nakon* kao prijedlog složen od prijedloga *na* i riječi *kon*, koja najprije, kao imenica, znači *konac, kraj*, a poslije postaje i prijedlog (doživjevši još i promjenu u *kod*, i to analogijom prema prijedlozima *nad, pred, pod*, koji glas *d* na kraju imaju »od pamtivijeka«, kako nam to objašnjava T. Maretić u svojoj »Gramatici«). Prema tome, *nakon* treba da znači da se *na konac, kraj* jedne radnje nastavlja odmah druga. A prijedlog *poslije*, koji se javlja najčešćom zamjenom prijedloga *nakon*, nema toga značenja vremenske neposrednosti u zbivanju dvaju događaja ili dviju radnji, već označava sve što slijedi (posljeduje), bez obzira na vremenski razmak. Mislim da je slično i s prijedlozima *prije, pred, uoči*, koji se upotrebljavaju za kazivanje onoga što se događa prije nečeg drugog: ako želimo istaći vremensku bliskost, neposrednost, upotrijebit ćemo prijedloge *pred* i *uoči* mjesto preširokog po značenju *prije* (usp.: *prije rata – pred rat – uoči rata*), zbog čega onda nije baš sretan spoj *davno pred maturom* što ga nalazimo u V. Kaleba (»U stakleniku«). Dakle, može se »kopljem u trnje« i *nakon boja* i *poslije boja*, ali što ćemo od toga upotrijebiti, zavisi od onoga što želimo izreći; ako želimo istaći neposrednost, tj. *odmah pošto je završio boj*, poslužiti ćemo se prijedlogom *nakon* (uz koji mogu doći i druge riječi koje tu neposrednost još više ističu: *odmah nakon boja* i sl.). U takvom osvjetljenju prijedlog *nakon* ima ne samo pravo građanstva nego i svoje posebno mjesto u našem jeziku.

O TREĆOJ VARIJANTI HRVATSKOSRPSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA

Mate Hraste

Na Petom kongresu jugoslavenskih slavista u Sarajevu, održanom od 13. do 17. rujna 1965. godine, izneseno je mišljenje sa srpske i sa hrvatske strane da hrvatskosrpski književni jezik ima dvije varijante: istočnu (beogradsku, srpsku) i zapadnu (zagrebačku, hrvatsku). S tim se mišljenjem nisu lako mogli pomiriti mnogi učesnici kongresa, ali je konačno to mišljenje primljeno kao činjenica. Neki su koreferenti s hrvatske i sa srpske strane govorili i o trećoj varijanti hrvatskosrpskog književnog jezika: bosanskohercegovačkoj. To mišljenje osobito su isticali i branili učesnici kongresa iz Bosne i Hercegovine. Ja sam govorio o njoj i o sjeveroistočnoj varijanti s glavnim središtem

Novim Sadom, kad je riječ o pisanom književnom jeziku. Bilo je i drugih koreferenata koji su spominjali pored ovih još i crnogorsku varijantu. »Nijedna se od njih ne smije zanemarivati, nego ih treba temeljito proučavati.«¹ I Dalibor Brozović, iako ne postavlja pitanje bosanskohercegovačke varijante, veoma naglašava »da se ne smije zanemarivati BiH kad se raspravlja ili čak odlučuje o hrvatskosrpskom standardnom jeziku«.²

Budući da sam kao prvi koreferent na kongresu u Sarajevu iznio mišljenje da u normiranju književnog jezika ne smijemo ostaviti po strani ni treću varijantu: južnu s glavnim središtem Sarajevom, želim ovdje iznijeti zbog kojih sam razloga zastupao to mišljenje. Dva su osnovna razloga koja su me navela da zauzmem takav stav. Prvo, Bosna i Hercegovina, a osobito Hercegovina, ili bolje: istočna Hercegovina, istočna Bosna, zapadna Crna Gora i zapadna Srbija, tj. središnje područje hrvatskosrpskog štokavskog dijalekta poslužilo je Vuku za stvaranje književnog jezika kod Srba. Drugo, Hrvati su za vrijeme ilirskog preporoda napustili pokrajinske govore kajkavskog, čakavskog i štokavskog dijalekta, a odabrali isprva za svoj književni jezik onaj jezik kojim su pisali stari dubrovački književnici, osobito oni u 17. i 18. stoljeću. To je bio pretežno štokavski govor hercegovačkoga tipa, dakle, uglavnom više-manje isti jezik koji je Vuk uveo u srpsku književnost. Nama je dobro poznato da se Vukovo drugo izdanje »Srpskog rječnika« (Beč, 1852) znatno razlikovalo od prvog izdanja (Beč, 1818) ne samo po broju riječi nego i po drugim osobinama, baš pod utjecajem dubrovačkog jezika. U prvom izdanju svoga »Srpskog rječnika« provodi Vuk najnovije jotovanje, koje se provodilo u štokavskim ijekavskim govorima, ne piše glas *h* jer ga u središnjim štokavskim govorima nema. U drugom izdanju toga djela odustaje Vuk od provođenja najnovijeg jotovanja i ostavlja slogove *dje* i *tje* neizmijenjene: *djevojka*, *tjerati*. Uvodi i glas *h* gdje mu je po etimologiji mjesto: *uho*, *buha*, *duhan*, *hrast*, *orah*. Vuk je to učinio jer je tako čuo u Dubrovniku i u kraju oko njega. Dakle, dubrovački književni jezik koji je, pored jezika narodne pjesme, poslužio ilircima za stvaranje jedinstvenog jezika hrvatske književnosti, poslužio je i Vuku za usavršavanje jezika srpske književnosti.

Prije nego prijedem na dalje izlaganje o trećoj varijanti, potrebno je da se osvrnem na primjedbu prof. Jonkea u njegovu referatu »Problem norme u hrvatskosrpskom književnom jeziku« koju je učinio u ovom odjeljku: »ako dakle gledamo na problem norme sa stanovišta koje sam izložio, jasno nam je da je za književni jezik Zagreba ili Beograda, odnosno hrvatske i srpske varijante, sasvim irelevantno da li su stanovnici Zagreba ili Beograda prevladali svoje dijalekatske osobine i da li oni govore onako kako pišu. U tom pitanju, koje je postavio prof. Mate Hraste, *vjeran vukovskoj tradiciji našega sela i*

¹ R. Katičić: »Problem norme u književnom jeziku«, Jezik, XIII, str. 21.

² O problemima varijanata, Jezik, XIII, str. 43.

građića, a čiju formulaciju nije prihvatila prof. Milka Ivić, zagovornica urbanizacije našega jezičnog izraza, rješenje vidim u sintezi jezičnog izraza kako se očituje u djelima naših književnika. U tom sintetičnom izrazu sadržano je i *narodno* seosko i *narodno* gradsko i stvaralačko književničko i razvojno jezično, sve ono što je u nas potrebno da bi književni jezik mogao izvršavati svoju funkciju.«³ Osim na ovome mjestu prof. Jonke proglasio me je vukovcem i nedavno u članku istoga sadržaja, odštampanom u Telegramu. Ja se protiv toga ne bunim jer smatram da nije sramota biti vukovac. Svi su profesori moji i profesora Jonkea (Maretić, Rešetar, Boranić, Ivšić) bili izraziti vukovci i nisu se toga sramili, nego su se time ponosili. Svi naši srednjoškolski i sadašnji sveučilišni nastavnici, svi književnici i ostali intelektualci učili su hrvatskosrpski jezik iz Maretićeve male i velike gramatike, iz Maretićeva »Jezičnog savjetnika« i iz Broz-Ivekovićeve »Rječnika hrvatskoga jezika«, a pravopisna pravila iz Brozova »Hrvatskog pravopisa« (kasnije Broz-Boranićeva i konačno Boranićeva). Sva ta djela sadržavaju Vukov jezik i osnovu njegova fonetskog principa u pravopisu. Iz tih djela i iz Vukova »Srpskog rječnika« kojega su sve riječi unesene u Broz-Ivekovićev »Rječnik hrvatskoga jezika« učile su hrvatskosrpski jezik i sve generacije u Beogradu, kasnije i u Skoplju, Sarajevu i Ljubljani, a poslije rata i u Zadru. I danas su studenti na diplomskom ispitu iz hrvatskosrpskog jezika dužni pokazati dobro poznavanje tih djela. Nastavnici hrvatskosrpskog književnog jezika na svim našim fakultetima i višim školama pozivaju se na ta djela, a osobito na Maretićevu »Gramatiku hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika« tvrdeći da je ona još uvijek najbolja gramatika našega jezika. Na nju se pozivaju i svi strani učenjaci slavisti i uvijek je citiraju kad im je potrebno da se pozovu na bilo koje pravilo našega književnog jezika. Ja se, ipak, u svom referatu u Sarajevu nisam pokazao ništa većim vukovcem od M. Ivić, Lj. Jonkea, Stj. Babića i drugih. Milka Ivić ne odbacuje Vukov jezik, već naprotiv naglašava da je početna tačka savršeno jasna – *Vukov pisani jezik*. Ona, dođuše, ističe u svom referatu da je došlo vrijeme da napustimo jezik sela, a da pribjegnemo jeziku grada. »Pri tom treba odabrati ono što je najmanje specifično, a najviše prosečno, standardno. Zato se ovde ne smemo osloniti isključivo na jezik književnika, jer on ne može (i ne sme) ilustrovati bezbojnost proseka. Književnici su jezički novatori po vokaciji. Za književnike, uostalom, nije nikakva tajna da i sama tematika o kojoj se saopštava po sebi nameće određeni jezički izbor. Štaviše, oni namerno, da bi nam što vernije dočarali životnu stvarnost u svojim delima, upliću u svoje dijaloge i gradski supstrat i dijalekat. Njima je savršeno poznata istina da poetsko tkivo stihova dopušta drukčiji postupak s jezikom nego prozni tekst (na šta, međutim, naši pojedini gramatičari zaboravljaju, pre svega onda kada potpuno ravnopravno,

³ Jezik, XIII, str. 13.

naporedo, navode kao ilustraciju svojih lingvističkih konstatacija i primer iz proze i primer iz stiha).⁴ Ona pretpostavlja jeziku književnika jezik štampe, radija, televizije i filma, jer »on ima da služi kao najpogodnija, osnovna baza za opis onog stanja koje najtipičnije reprezentuje sadašnji razvojni trenutak naše izražajne kulture«. I prof. Jonke u svom referatu na više mjesta, više nego M. Ivić, ističe *narodni* jezik (što za mene znači otprilike isto što i Vukov jezik, jer prof. Jonke pod narodnim jezikom sigurno ne misli na staroštokavski, štokavski-ikavski, kajkavski ni čakavski). Evo njegovih riječi. On najprije spominje da je Novosadski jezični dogovor iz god. 1954. u 1. tački naglasio jedinstvenost hrvatskosrpskog *narodnog* i književnog jezika, ali je sankcionirao njegovu podijeljenost na dva izgovora: »Narodni jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan je jezik. Stoga je i književni jezik koji se razvio na njegovoj osnovi oko dva glavna središta, Beograda i Zagreba, jedinstven, sa dva izgovora, ijekavskim i ekavskim.« Nakon toga komentira Jonke tu tačku Novosadskog dogovora svojim riječima ovako: »Novosadski dogovor i nije mogao dati drukčiju formulaciju, on je zatekao stanje staro preko stotinu godina, sa zdravom *narodnom* podlogom i s bogatim i usvojenim inovacijama književnog jezika koji prati i odražava društveni razvitak.«⁵ I dalje čitamo kod njega: »Po mojem mišljenju i danas je, a i ubuduće će još dugo biti najtipičniji reprezentant sadašnjeg razvojnog trenutka naše izražajne kulture upravo jezik naše lijepe književnosti, književni jezik u užem smislu riječi. Naši pripovjedači, dramski pisci i pjesnici, isključujući ekstremne eksperimentalne književnike . . . , i danas su nam najbolje ogledalo suvremenoga stanja našega književnog jezika jer ulažu posebnu i izražajnu brigu za svoj jezični izraz, a jezik naše štampe, radija, televizije i filma tako je klišeiran, štur i bez pravog stvaralačkog elementa da ne samo što ne može da posluži kao baza, nego ne može da posluži ni kao ferment buduće stvaralačke linije našega književnog jezika . . . Ako i želimo prijeći iz *seoskog* izraza u gradski izraz, što je nužno u sredini razvijene civilizacije i kulture, ne smijemo učiniti takav skok da od jezika *narodne pjesme i pripovijetke* prijedemo na jezik štampe, radija i televizije. Jezik kojemu je književni izraz kao nadgradnja tako jako povezan s *narodnim* izrazom kao što je to slučaj i u Hrvata i u Srba . . . ne može se još nikako osloboditi kontinuirane povezanosti selo – grad – književni izraz, a ta je povezanost najcjelovitije prisutna u djelima naših dobrih pisaca.«

I Stj. Babić u svom referatu »Vukov i naš današnji književni jezik«⁶ na više mjesta spominje Vuka i književni jezik koji je on stvorio na osnovi *narodnoga* i *narodni* jezik. Njegovu glavnu konstataciju iznosim: »Kad se govori o razlikama između Vukova jezika i našega današnjeg književnog jezika, onda

⁴ Jezik, XIII, str. 4.

⁵ Jezik, XIII, str. 11–13.

⁶ Jezik, XIII, str. 23–26.

se naglašava (prva je to naglasila referentica M. Ivić, napomena M. H.) da je otada prošlo stotinu godina, jedno stoljeće, s očitom željom da nas taj podatak impresionira. Međutim stotinu godina ne znači mnogo kad je posrijedi književni jezik s određenim normama. Ako dobro razmotrimo stvarne razlike između Vukova i našega današnjeg književnog jezika, tada ćemo vidjeti da *one i nisu baš tako velike*. M. Ivić se potrudila da ih potraži, u radu koji spominje u svom referatu, *i nije ih mnogo našla*, pogotovu što neke i nisu prave razlike, a neke bi trebalo i drugačije prikazati i za ekavsko područje. *A od tih razlika na ijekavskom području nema gotovo ni jedne*. Ja ne tvrdim da razlika nema, ali one nisu ni bitne ni važne za problem o kojem se ovdje raspravlja. Jer na osnovicu treba gledati nešto drugačije. Pogrešno bi bilo kad bi tko mislio da je naš književni jezik dosad počivao *na jeziku nepismenjaka*, premda ni to ne bi bilo tako pogrdno kad bismo bili svjesni tko je taj nepismenjak u lingvističkom smislu. (...) Ni Vukov jezik nije jezik nepismenjaka, nego je to jezik pismenog čovjeka u najboljem smislu te riječi, kulturnog i genijalnog čovjeka koji je dobro znao što je to književni jezik, kako ga treba graditi i njime se služiti.«

To su misli o našem književnom jeziku i o Vukovu jeziku ljudi koji ravnaju književnim jezikom u Zagrebu, Zadru i Novom Sadu, da i ne govorim o ljudima koji sa katedara ravnaju našim književnim jezikom u Beogradu i Sarajevu. Oni su, svakako, kudikamo bliži narodnoj osnovi u našem književnom jeziku, iako nisu ostali vjerni Vukovu jeziku. Hrvati su mu i danas vjerniji u svemu. Iz svega je jasno da nitko od njih ne napušta i ne kani napustiti *Vukov pisani uzus*. Najviše brani Vuka i njegov jezik najmlađi član iz skupine zagrebačkih koreferenata. Ja mislim da se mišljenja svih spomenutih ljudi u svemu poklapaju s mojim mišljenjem koje nalazimo na više mjesta u mom referatu, objavljenom u »Jeziku«, XIII, str. 15–20: »Ja se ne mogu u svemu složiti s kolegicom Ivić, jer ako napuštamo makar i u manjoj mjeri Vukov jezik sela, *što je potrebno učiniti*, mi se moramo osloniti na jezik barem prozних djela naših književnika ili barem priznatih, dobrih književnika. To je u mnogim raspravama i člancima isticao i pokojni prof. A. Belić. To je i meni jasno kad je riječ o književnom jeziku, *jer književni jezik stvaraju književnici*. Naravno, da u obzir dolaze prozna djela, a manje poetska.« Zar nije moja misao približno jednaka misli M. Ivić koja, kad dopušta da se pri stvaranju norme književnog jezika može uzeti u obzir i jezik književnika, isključuje jezik pjesnika. Ja ga posve ne isključujem. Mislim da sam vrlo blizak mišljenju prof. Jonkea koji traži da se suvremeni književni jezik normira prema jeziku dobrih književnika. Zar nisam ja tu misao poentirao rečenicom »*jer književni jezik stvaraju književnici*«. O Maretićevoj »Gramatici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika« kao o gramatici suvremenog književnog jezika izrekao sam manje pozitivno mišljenje nego su to dosada činili

domaći i strani slavisti. Ono se nalazi u odgovoru dru Bratoljubu Klaiću u povodu članka »Još uvijek mi treba stara gramatika«. ⁷ Tamo sam napisao: »Ova Gramatika ne daje jezik ni hrvatskih ni srpskih književnika od doba realizma do 1899. (kad je izašlo prvo izdanje), a još manje do 1931. (kad je izašlo drugo izdanje). Ni Hrvati ni Srbi još takve naučne gramatike nemaju... Prema tome onaj koji traži norme suvremenog književnog jezika u Maretićevoj Gramatici, neće ih naći. Razumije se da i našem suvremenom književnom jeziku kao solidna podloga služi Vukov narodni jezik, ali je suvremeni književni jezik odmakao od onoga književnog jezika koji je stvorio Vuk prije 150 godina.« Zar nisu ovo iste misli, ako ne i smjelije, o našem književnom jeziku od onih koje su u svojim referatima iznijeli na kongresu svi predstavnici zagrebačke varijante suvremenog hrvatskosrpskog književnog jezika.

Ovo je sve bilo potrebno reći prije prijelaza na treću varijantu hrvatskosrpskog književnog jezika da mi ne bi i sada koji čitalac »Jezika« mogao spočitnuti da sam gorljivi vukovac. Svi smo konstatirali, čak i M. Ivić, da je početna tačka u normiranju književnog jezika jasna – *Vukov pisani jezik*. Ako je to tako, onda se Bosna i Hercegovina ne smiju, kako je napisao D. Brozović, zanemarivati »kad se raspravlja ili čak odlučuje o hrvatskosrpskom standardnom jeziku«. To je meni jasno jer Bosna i Hercegovina čuvaju najbolje početnu tačku u normiranju književnog jezika – *Vukov pisani jezik*. Bosna i Hercegovina, pored ostaloga, najbolje čuvaju akcentuaciju i kvantitetu Vukova jezika koju je sistematizirao Đ. Daničić i koja se danas čuje najbolje s pozornica naših kazališta, iako ne uvijek savršeno ni tamo. Narodni i književni jezik stanovnika te republike prije prvog svjetskog rata podudara se gotovo u svemu sa zagrebačkom varijantom književnog jezika. Već između dva rata počele su u bosansko-hercegovačke gradove prodirati osobine beogradske varijante, a nakon drugog svjetskog rata u tolikom su broju prodrle osobine beogradske varijante da danas književni, kulturni i saobraćajni jezik u bosansko-hercegovačkim gradovima predstavlja beogradsku varijantu jezičnog izraza, kako je u svom referatu istakao prof. Jonke, osim ijekavskog izgovora glasa jat. Ni to se neće u gradovima dugo održati jer jedan dio obrazovanog sloja sve više napušta ijekavštinu, a preuzima ekavštinu i širi je. Ako to žele bosanskohercegovački Srbi i Hrvati, protiv toga u saobraćajnom govoru ne može imati nitko ništa, ali smatram da nije potrebno uvoditi ekavštinu u škole, urede i uopće u javni život gdje je tako i toliko ukorijenjena ijekavština kao u narodnim govorima Bosne i Hercegovine. Naпротив, bio bi red da se svaki došljak, pogotovu nastavnik, prilagodi barem u tome sredini u koju je došao, kao što su se mnogi ijekavci posve prilagodili novoj sredini kad su došli u ekavski kraj, pogotovu nastavnici osnovnih, srednjih i visokih škola. Neprirodno je da u jednom čisto ijekavskom kraju na-

⁷ Republika XX-4, Zagreb 1964, str. 175.

stavnik u školi sam govori ekavski, a učenici ijekavski, kao i obratno da u jednom čisto ekavskom kraju nastavnik sam govori ijekavski. To sam sâm doživio nedavno u Kostajnici na jednoj ekskurziji, gdje sav narod govori ijekavski ili ponešto ikavski da je nastavnik hrvatskosrpskog jezika (inače rođen i odgojen u tom kraju) govorio u razredu samo ekavski. To je po mome mišljenju i nepedagoški.

Nedavno smo imali prilike čitati u sarajevskom »Odjeku« javnu ispovijed Alije Isakovića u članku »Nervoza u našem književnom jeziku«. ⁸ Sam pisac ovoga članka prisustvovao je sarajevskom slavističkom kongresu. Slušajući tvrdnju prof. Jonkea na osnovi činjenica da sarajevski književni jezik danas predstavlja »ijekavsku varijantu beogradskog govora« zapanjio se i nije mogao vjerovati. To ga je potaklo da sam traga za onim što u sarajevskom govoru predstavlja varijantu beogradskoga govora. Treba pozdraviti otvorenost i smionost A. Isakovića što je *sine ira et studio* iznio svoja opažanja o onome što se prije u kulturnom i saobraćajnom jeziku Sarajeva potpuno poklapalo sa zagrebačkom varijantom (osobito u leksici), a danas se poklapa uglavnom sa beogradskom. On daje jednom rečenicom i ocjenu novih (unesenih) izraza u suvremenom sarajevskom govoru: »Izrazi koji su pridošli, i danas masovno u upotrebi, nisu obogatili jezik i nisu nimalo naškiji od bivših; često su manje prikladni i manje naši.«

Pisac iznosi velik broj primjera redom i konstatira da se broj takvih primjera povećava iz godine u godinu. Ja ću ih samo nekoliko iznijeti: duhan je potisnut riječju duvan; tvornica je potisnuta riječju fabrika; vlastit riječju sopstven; nogomet riječju fudbal; talijanski, Talijan riječima italijanski, Italijan; Slaven, jugoslavenski riječima Sloven, jugoslovenski; spomenuti riječju pomenuti; sliči riječju liči; sat riječju čas itd. »Ovo svakako ne znači da su se prve sasvim izgubile, kao što ne znači da drugih nije bilo i ranije. Ali, neke su se sasvim izgubile a nekih nije bilo ranije. Zato je istina da se vrši brzo-pleto, neodgovorno, nepotrebno, samim tim nasilno istiskivanje reči drugim rečima. Ovo se sve događa bezrazložno.« Prateći u novinama pojavu novih riječi i izraza i nestanak starih od 1945. do danas, utvrdio je pisac da su urednici i lektori »krojili« jezik. ⁹ Sâm sam doživio da mi je 1947. u Zenici, u povodu boravka na izgradnji pruge Šamac-Sarajevo, namještenik na željezničkoj blagajni na moj upit: »Kada putuje vlak u Zagreb?« odgovorio: »Ovdje nema vlaka, nego samo voz.«

Urednici »Jezika« poimence dobili su više pisama od bivših svojih studenata iz Bosne i Hercegovine o prilikama u prosvjeti u vezi s hrvatskosrpskim jezikom. Hrvati, katolici i muslimani, ne mogu se služiti zagrebačkim

⁸ Odjek, XVIII, 22, 1965, str. 2.

⁹ Na ovaj članak osvrnuo se D. Brozović u rubrici »Jezik današnji« pod naslovom »O umjetnom usmjeravanju jezičnog razvoja«, Telegram, VII, 297 od 7. 1. 1966.

knjigama, nego beogradskim, ako nisu posebno štampane u Bosni za škole u Bosni i Hercegovini. Terminologija za sve predmete za osnovne i srednje škole gotovo je sva beogradska. I administrativni jezik usvojio je posve beogradsku varijantu. Ne bih htio reći neistinu, ali bi trebalo utvrditi i to, koja se varijanta od više dvostrukosti u pravopisu upotrebljava u školama bosansko-hercegovačkim: pisat ću ili pisaću, uho ili uvo, suši ili suvlji, mačji ili mačiji, Hugo ili Igo, Heine ili Hajne, Boccaccio ili Bokačo. U svemu tome potrebno je dati punu slobodu, osobito u ovako nacionalno izmiješanoj republici, kako se ne bi Hrvati i velik dio muslimana osjećali zapostavljenima. O tome su se dužne brinuti prosvjetne vlasti, a osobito direktori škola.

Kako vidimo, ova varijanta hrvatskosrpskog književnog jezika kao treća varijanta, koja zapravo i nije neka posebna varijanta, nego slobodna koegzistencija obiju varijanata, zagrebačke i beogradske, ima pravo na svoj opstanak jer se u Bosni i Hercegovini dosta dugo čuvalo barem u leksici sve ono što se nalazi u Zagrebu i Beogradu. Ako se bude nasilno i sistematski uklanjalo ono što pripada zagrebačkoj varijanti, za kratko vrijeme nestat će u Bosni i Hercegovini svega što je ne samo godinama nego i desetljećima pripadalo zagrebačkoj varijanti hrvatskosrpskog jezika, a ostat će samo ono što danas pripada beogradskoj varijanti. Da li je to u interesu naše zajednice ili nije, treba da prosude drugi faktori, ali ni slavisti – pristaše zagrebačke varijante književnog jezika – ne mogu biti indiferentni prema tome.

GDJE SE ŠTA O NAŠEM JEZIKU MOŽE NAUČITI?

(uz članak prof. Jonkea u Jeziku, XIII, br. 1)

Jovan Vuković

U svom članku *Problemi norme u književnom hrvatskosrpskom jeziku* (Jezik, XIII, str. 8–15), govoreći kako je »današnji naš književni jezik drugačiji od onog prije stotinu godina« i kako razgovori o varijantama i »postojanju varijanata« u njemu »ne potkopavaju jezično jedinstvo«, kako su se »i na Novosadskom sastanku o srpskohrvatskom jeziku i pravopisu g. 1954. razgovori srpskih i hrvatskih književnika i jezičnih stručnjaka u velikoj mjeri vodili u tom duhu«, i sl., prof. Jonke napisao je i ovo:

»... ali ipak mnogi nisu odatle ništa naučili, pa mi je npr. i jedan potpisnik Novosadskih zaključaka iz Sarajeva nedavno rekao da on može sve potpisati i usvojiti iz moje knjige »Književni jezik u teoriji i praksi« (Zagreb, 1964) samo ne može nikako priznati postojanje dviju jezičkih varijanata